

ICHKI ISHLAR ORGANLARIDA BOSHQARUV FUNKSIYALARI VA REJALASHTIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI

Ahmadov Bekzodjon Obidjon o'g'li

*O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi akademiyasi
"Tashkiliy-shtab faoliyati" ta'lim yo'nalishi 2-bosqich kursanti*

X.D. Sarabekov

"Tashkiliy-shtab faoliyati" kafedrasida dotsenti, yu.f.b.f.d.(PhD)

Annotatsiya. Mazkur maqolada ichki ishlar organlarida boshqaruv funksiyalarining mazmun-mohiyati, ularning tasnifi hamda rejalashtirish tizimining nazariy-uslubiy asoslari tahlil etiladi. Shuningdek, boshqaruv jarayonida prognozlash, rejalashtirish, qaror qabul qilish va nazorat funksiyalarining o'zaro bog'liqligi yoritiladi. Ichki ishlar organlari faoliyatida rejalashtirish tizimini takomillashtirishning zamonaviy yo'nalishlari, samaradorlikni oshirish omillari hamda amaliy takliflar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: boshqaruv funksiyalari, rejalashtirish, ichki ishlar organlari, prognozlash, boshqaruv qarorlari, operativ faoliyat, nazorat, samaradorlik, strategik boshqaruv.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR IMPROVING MANAGEMENT FUNCTIONS AND THE PLANNING SYSTEM IN INTERNAL AFFAIRS BODIES

Abstract. This article analyzes the essence and content of management functions in internal affairs bodies, their classification, as well as the theoretical and methodological foundations of the planning system. It also examines the interrelationship between forecasting, planning, decision-making, and control functions within the management process. Furthermore, the study develops modern directions for improving the planning system in the activities of internal affairs bodies, identifies factors for increasing efficiency, and proposes practical recommendations.

Keywords: management functions, planning, internal affairs bodies, forecasting, managerial decision-making, operational activities, control, efficiency, strategic management.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ ФУНКЦИЙ И СИСТЕМЫ ПЛАНИРОВАНИЯ В ОРГАНАХ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

Аннотация. В данной статье анализируются сущность и содержание управленческих функций в органах внутренних дел, их классификация, а также теоретико-методологические основы системы планирования. Рассматривается взаимосвязь функций прогнозирования, планирования, принятия управленческих

решений и контроля в процессе управления. Кроме того, в работе определены современные направления совершенствования системы планирования в деятельности органов внутренних дел, выявлены факторы повышения эффективности и разработаны практические рекомендации.

Ключевые слова: *управленческие функции, планирование, органы внутренних дел, прогнозирование, управленческие решения, оперативная деятельность, контроль, эффективность, стратегическое управление.*

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda jamoat xavfsizligini ta'minlash, huquqbuzarliklarning oldini olish va jinoyatchilikka qarshi samarali kurashish bevosita ichki ishlar organlari faoliyatining qay darajada samarali tashkil etilganiga bog'liqdir. Ushbu jarayonda boshqaruv tizimi va uning asosiy funksiyalari alohida ahamiyat kasb etadi. Boshqaruv funksiyalarining ilmiy asosda tashkil etilishi, ayniqsa, prognozlash, rejalashtirish, qaror qabul qilish va nazorat mexanizmlarining to'g'ri yo'lga qo'yilishi ichki ishlar organlari faoliyatining natijadorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

Bugungi kunda ichki ishlar organlari faoliyatini takomillashtirish, ularni zamonaviy boshqaruv yondashuvlari asosida rivojlantirish, ayniqsa, rejalashtirish tizimini ilmiy asosda tashkil etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Chunki rejalashtirish boshqaruvning markaziy bo'g'ini bo'lib, u orqali faoliyatning ustuvor yo'nalishlari belgilanadi, resurslar taqsimlanadi va natijalarga erishish mexanizmlari ishlab chiqiladi.

Mazkur maqolaning maqsadi ichki ishlar organlarida boshqaruv funksiyalari va rejalashtirish tizimining nazariy-uslubiy asoslarini o'rganish, mavjud muammolarni aniqlash hamda ularni takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishdan iborat.

METODOLOGIYA

Mazkur maqolada ichki ishlar organlarida boshqaruv funksiyalari va rejalashtirish tizimini o'rganishda kompleks yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida umumilmiy va maxsus ilmiy metodlar qo'llanildi. Jumladan, tizimli tahlil usuli orqali boshqaruv funksiyalarining o'zaro bog'liqligi va ularning yagona tizim

sifatidagi xususiyatlari o'rganildi. Qiyosiy tahlil usuli yordamida boshqaruv qarorlari va ish rejaları o'rtasidagi farqlar aniqlashtirildi.

Shuningdek, abstraksiyalash va umumlashtirish metodlari orqali ichki ishlar organlarida rejalashtirish tizimining nazariy asoslari shakllantirildi. Tahliliy yondashuv asosida amaldagi me'yoriy-huquqiy hujjatlar, boshqaruv amaliyoti va mavjud tajribalar o'rganildi hamda ularning samaradorligi baholandi.

TAHLILLAR

Boshqaruv jarayonining samaradorligi, avvalo, uning funksional tuzilmasini to'g'ri anglash va ilmiy asosda tashkil etilishiga bog'liq. Boshqaruv funksiyalari boshqaruv subyektlari tomonidan amalga oshiriladigan, tizim faoliyatini muvofiqlashtirish va maqsadga yo'naltirishga xizmat qiluvchi o'zaro bog'liq faoliyat yo'nalishlaridir. Ilmiy adabiyotlarda boshqaruv funksiyalari turli mezonlar asosida tasniflanadi, ammo eng keng tarqalgan yondashuv ularni asosiy (tarmoq) va ta'minlovchi (funksional) funksiyalarga ajratishdir.

Ichki ishlar organlarida asosiy funksiyalar jamoat tartibini saqlash, jinoyatchilikka qarshi kurashish, jinoyatlarni fosh etish va tergov qilish, jazolarni ijro etish kabi ustuvor vazifalarni o'z ichiga oladi. Ta'minlovchi funksiyalar esa kadrlar bilan ishlash, moliyaviy ta'minot, moddiy-texnik bazani rivojlantirish kabi boshqaruv jarayonining uzluksizligini ta'minlaydi.

Shu bilan birga, boshqaruvning umumiy funksiyalariga prognozlash, rejalashtirish, qaror qabul qilish, ijroni tashkil etish va nazorat qilish kiradi. Ushbu funksiyalar o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, birining samaradorligi boshqasining to'g'ri tashkil etilishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Ichki ishlar organlarida boshqaruv funksiyalari o'zining murakkabligi, ko'p darajaliligi va yuqori mas'uliyat talab qilishi bilan ajralib turadi. Bu tizimda boshqaruv "respublika – viloyat – tuman – mahalla" tamoyili asosida tashkil etilgan bo'lib, u uzluksiz nazorat va tezkor boshqaruvni ta'minlash imkonini beradi[1].

Mazkur tizimda boshqaruv funksiyalarining o'ziga xosligi quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- operativ vaziyatga tez moslashuvchanlik;
- yuqori darajadagi markazlashgan boshqaruv;

huquqiy tartibga solishning qat'iyligi;
jamoatchilik bilan hamkorlikning zarurligi.

Ayniqsa, jinoyatchilikning oldini olishda hududiy yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. Har bir hududning kriminogen holatini chuqur tahlil qilish va shu asosda boshqaruv qarorlarini ishlab chiqish boshqaruv samaradorligini oshiradi.

Boshqaruv funksiyalari boshqaruv subyektlari tomonidan amalga oshiriladi. Ularni batafsil ko'rib chiqamiz.

Bashorat qilish inson faoliyatining har qanday turida ilmiylik, asoslilik va oqilona yondashuvni ta'minlashga qaratilgan. Ta'kidlash joizki, bashorat qilish zarurati boshqaruvning roli va mazmunini anglash, tegishli nazariy qoidalarni shakllantirish bilan bog'liq holda chinakam tushuniladi. Bashorat qilishni takomillashtirish boshqaruvning ilmiyligini oshirish va uning jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyatini oshirishning natijasi va shartidir. XX asrda prognozlash EHM asosida miqdoriy usullar va modellar yordamida amalga oshiriladigan haqiqiy inson faoliyatiga aylandi[2].

Bashorat qilish zarur axborot ta'minotini, turli miqdoriy usullar va modellardan foydalanishni, EHMni qo'llashni talab etadi[3].

Rejalashtirish boshqaruvning umumiy vazifasi bo'lib, u ijtimoiy tizimlarning kelgusi faoliyat davri uchun maqsad va vazifalarini, ularga erishish va amalga oshirish vositalarini belgilashni nazarda tutadi. U ijtimoiy tizimlarning rejali faoliyatini ta'minlashning tashkiliy vositasi bo'lib xizmat qiladi[4].

Rejalashtirish tizimi har qanday ijtimoiy tizimning faoliyatida muhim rol o'ynaydi. U tashkilotning maqsadlari va ularga erishish uchun nima qilish kerakligi haqida qarorlar qabul qilishni o'z ichiga oladi. Tegishli rejalashtirish tizimi ichki ishlar idoralari va ularning barcha tarkibiy bo'linmalarining operatsion va xizmat faoliyatida ham mavjud.

Ichki ishlar organlarida rejalashtirishning tizimli tabiati O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi ijrosi uchun mas'ul bo'lgan O'zbekiston Respublikasi qonunlari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining normativ-huquqiy hujjatlari va topshiriqlari, O'zbekiston Respublikasi Hukumati hujjatlari va yig'ilish bayonnomalari, O'zbekiston Respublikasi Bosh vaziri va uning o'rinbosarlarining

topshiriqlari, davlat hokimiyati organlari qarorlari, O'zbekiston Respublikasi Davlat dasturlari talablari, jinoyatchilikka qarshi kurashish sohasidagi tadbirlarni amalga oshirish bo'yicha maqsadli dasturlar va boshqa rejalar, O'zbekiston Respublikasi IIVning normativ-huquqiy aktlari, Vazirlik Hay'ati qarorlari hamda Vazirlik rahbariyati topshiriqlari bilan belgilanadi[1], ularda ish rejalarining barcha darajadagi ichki ishlar organlari ierarxiyasida barcha sohalar va operatsion va xizmat ko'rsatish faoliyati masalalari bo'yicha bo'ysunishi talablari mavjud. Shu bilan birga, boshqaruv organlari ierarxiyasidagi ish rejalarini tegishli boshqaruv darajalarida rasmiy vazifalarni bajarishning asosiy faoliyatini yuqori darajadagi sub'ektlarning boshqaruv qarorlarini amalga oshirish bilan bog'laydi.

Ichki ishlar organlarining ish rejasi boshqaruv qarorining bir turi bo'lib, organlarning ma'lum bir davr uchun strategiyasini bayon qiluvchi, alohida bosqichlar uchun taktikani aniqlovchi va harakatlar uchun muddatlarni belgilovchi keng qamrovli hujjatdir. Rejani ishlab chiqish, albatta, organlarning aniq ish sharoitlariga tegishli bo'lgan umumiy maqsadlarni batafsil bayon qilishni talab qiladi. Shuning uchun, boshliqning boshqaruv qarori sifatida, reja rivojlanayotgan operatsion vaziyatga muvofiq faoliyatning alohida bosqichlarini belgilashni talab qiladi.

Rejalar ba'zi boshqaruv qarorlariga o'xshaydi, chunki ular umumiy amalga oshirish algoritmiga ega. Shu bilan birga, rejalar boshqaruv qarorlaridan farq qiladi. Keling, bu farqlarni sanab o'tamiz.

1. Reja – bu ma'lum bir vaqt oralig'idagi harakatlar algoritmi bo'lib, uning barcha bosqichlari uchun taqvim sanalarini bir vaqtning o'zida belgilaydi. Ba'zi boshqaruv qarorlarida, masalan, tashkiliy qoidalarda, muddatlar bo'lmasligi mumkin (masalan, ko'rsatmalar, nizomlar, ko'rsatmalar va boshqalar).

2. Ish rejasi jadval shaklida taqdim etiladi, unda odatda bir qator o'zaro bog'liq bo'limlar mavjud. Boshqaruv qarorlari, qoida tariqasida, buyruq va qaror bo'limidan iborat matn shaklida taqdim etiladi.

3. Ish rejasi, ba'zi boshqaruv qarorlaridan farqli o'laroq, turli xizmatlar va bo'limlar o'rtasida hamkorlikda amalga oshiriladigan o'zaro to'ldiruvchi tadbirlar

tizimini belgilaganligi sababli, uni ishlab chiqish, muvofiqlashtirish, tasdiqlash va amalga oshirishni tashkil etishning murakkabroq tartibiga ega.

Ichki ishlar organlarining boshqaruv ierarxiyasi va operatsion xizmat ko'rsatish sohalariga, shuningdek, ish rejalarining xilma-xilligiga muvofiq, rejalashtirish tizimi ikkita asosiy darajaga bo'linadi: 1) ichki ishlar organining tashkiliy faoliyatini rejalashtirish; 2) operatsion xizmat ko'rsatish faoliyatining alohida sohaları va sohalarini rejalashtirish. Ikkala rejalashtirish darajasi ham boshqaruvning tarkibiy qismlari hisoblanadi, ammo rejalashtirish va tashkiliy ishning mustaqil sohalariga tegishli.

Ichki ishlar organlarida asosiy tashkiliy tadbirlar rejaları shtab bo'linmalari tomonidan yoki ular yo'qligida tegishli idora rahbarlari tomonidan tayyorlanadi. Strukturaviy bo'linmalar uchun ish rejaları ularning rahbarlari tomonidan tayyorlanadi.

Ichki ishlar organining barcha tarkibiy bo'linmalari samaradorligini oshirish uchun rejalashtirish juda muhimdir. Rejalashtirishning roli quyidagilardan iborat:

- barcha faoliyatga maqsadli xarakter beradi;
- kelgusi davr uchun individual vazifalarni belgilaydi va aniqlashtiradi;
- e'tibor va kuchlarni eng muhim joriy va kelajakdagi muammolarga qaratish imkonini beradi, ularning yechimi bizga belgilangan maqsadlarga erishish imkonini beradi;

- eng dolzarb muammolarni o'z vaqtida hal qilishga yordam beradi, chunki rejalarda rejalashtirilgan tadbirlarni amalga oshirish ketma-ketligi va ularni amalga oshirish muddatlari aniq belgilangan;

- yuqori boshqaruv organlarining qarorlarini amalga oshirish usullari va vositalarini aniqlashga yordam beradi, ya'ni ushbu qarorlar amalga oshiriladigan barcha yo'nalishlarni hisobga oladi;

- kuchlar va resurslardan yanada to'liq va ayni paytda optimal foydalanish, shuningdek, ularni o'z vaqtida boshqarish uchun sharoit yaratadi;

- eng yaxshi ishlash natijalariga erishishni ta'minlaydi;

- mehnat va moddiy resurslar xarajatlarini kamaytirish imkonini beradi;

- organning turli xizmatlari va bo'linmalari o'rtasida aniq o'zaro ta'sirni va ularning sa'y-harakatlarini muvofiqlashtirish qobiliyatini ta'minlaydi;
- ichki ishlar organlarining ijobiy tajribasini o'rganish va joriy etishga ko'maklashadi;
- ish vaqtidan oqilona foydalanishga ko'maklashadi;
- xodimlar duch keladigan muammolarni ijodiy hal qilish uchun qiyin ish muhitini yaratadi;
- profilaktika, tezkor-qidiruv, tergov va boshqa ish yo'nalishlarini samarali tashkil etishga ko'maklashadi;
- xizmatlar va bo'limlarda, shuningdek, alohida ish joylarida mehnat sharoitlarini doimiy ravishda yaxshilash zarurligini hisobga oladi.

Ish rejasining o'zi tegishli tadbirlarning samaradorligini kafolatlamaydi, shuning uchun rejani amalga oshirish jarayonida rasmiyatchilikni bartaraf etish tashkilot faoliyati uchun juda muhimdir. Rahbar jamoa ishini rejaga mos keladigan tarzda tashkil qilishi kerak. Umuman olganda, ichki ishlar idoralari faoliyatini rejalashtirish xizmatlar va bo'linmalar oldida turgan vazifalarni aniq bajarish uchun muhim shartdir.

Rejalashtirish tizimi har qanday boshqaruv qarorlariga qo'llaniladigan talablarga javob berishi kerak: o'z vaqtida qabul qilinishi, asosliligi, keng qamrovliligi, tizimlilik, aniqligi, vakolatlilik, kirish imkoniyati va mantiqiyiligi.

Bundan tashqari, boshqaruv qarorlari bilan solishtirganda, ish rejalari ikkita qo'shimcha talabga bo'ysunadi.

1. Barqarorlik. Barqarorlik talabi rejalar amalga oshirish jarayonida o'zgarishsiz qolishini va shu bilan faoliyat maqsadlariga erishishni ta'minlashni talab qiladi.

2. Taranglik. Bu talab xodimlarga o'z salohiyatlarini to'liq ro'yobga chiqarish va mavjud ish vaqtidan maksimal darajada foydalanish imkonini beruvchi reja orqali ish ritmini yaratishni talab qiladi.

Hududiy ichki ishlar organi faoliyatida rejalashtirish tizimi quyidagi asosiy turlarni o'z ichiga oladi: joriy (ish rejalari), maxsus (shu jumladan, zaruratga qarab) va shaxsiy rejalashtirish.

Joriy rejalashtirish olti oylik davr uchun xizmatlar va bo'linmalarning faoliyatini tashkil etishga mo'ljallangan. Ushbu ish rejalarining mazmuni va tuzilishi ichki ishlar idorasi faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarini, shuningdek, rivojlanayotgan operatsion muhitni hisobga olishi kerak.

Ish rejasini ishlab chiqish operatsion vaziyat haqidagi ma'lumotlarni, shuningdek, oldingi davrlar uchun rejalashtirilgan tadbirlarni amalga oshirish haqidagi ma'lumotlarni to'plash, tizimlashtirish va tahlil qilishdan boshlanadi. Operatsion to'xtashni tahlil qilishdan olingan xulosalar, uning prognostik bahosi bilan birga, ichki ishlar idorasining asosiy tashkiliy tadbirlar rejasining kirish qismini tashkil etadi. Kirish qismi qisqa matn shaklida yozilgan bo'lib, rejalashtirish davrida xizmatlar va bo'linmalar faoliyatining ustuvor yo'nalishlari bo'yicha asosiy xulosalarni o'z ichiga olishi kerak.

Ichki ishlar idoralari asosiy tashkiliy tadbirlar rejasi uchun standart shaklni yaratdilar. Unda ushbu hujjat A4 qog'oz varag'ida tayyorlanishi, tasdiqlovchi muhrga ega bo'lishi va hujjat nomi, undan keyin kirish qismi va reja jadvali bo'lishi kerakligi ko'rsatilgan. Jadvalda ketma-ket raqam, tadbirlar mazmuni, mas'ul shaxs, muddat va bajarilish belgisi ko'rsatilgan ustunlar bo'lishi kerak. Jadval qatorlari rejadagi tadbirlarni tegishli bo'limlarga guruhlangan holda ifodalaydi. Rejaning asosiy bo'limlari quyidagilar bo'lishi mumkin:

- boshqaruv faoliyatini takomillashtirish;
- iqtisodiy sohada jinoyatchilikka qarshi kurashish;
- uyushgan jinoyatchilikka qarshi kurash;
- giyohvand moddalar, qurol-yarog' va o'q-dorilarning noqonuniy aylanishiga qarshi kurashish;
- terrorism va ekstremizmga qarshi kurashda ishtirok etish;
- fuqarolarning shaxsiy xavfsizligini va ularning mulkning xavfsizligini ta'minlash;
- jinoyatlarni ochish va tergov qilish hamda jinoyatchilarni topish samaradorligini oshirish;
- jamoat tartibini saqlash va jamoat xavfsizligini ta'minlash;
- yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash;

- jinoyatchilikning oldini olish;
- boshqa huquqni muhofaza qilish organlari va boshqa manfaatdor tashkilotlar bilan o'zaro hamkorlik;
- jinoyatchilikka qarshi kurashda xalqaro hamkorlikni rivojlantirish va mustahkamlash;
- xodimlar bilan ishlashni tashkil etish;
- moliyaviy va logistika yordamini kuchaytirish;
- qo'shimcha tadbirlar.

Bu yerda taqdim etilgan reja tuzilishi ma'muriy apparatning asosiy ish yo'nalishlarini aks ettiradi. Hududiy organlar uchun u tavsiyaviy xususiyatga ega, chunki shahar, shaharcha yoki transport bilan bog'liq ichki ishlar organining o'ziga xos ishi har xil bo'ladi. Reja tuzilishini bo'lim funksiyalariga aloqador bo'lmagan bo'limlarni olib tashlash, shuningdek, ushbu bo'limning operatsion qiyinchiliklarini aks ettiruvchi qo'shimcha bo'limlar va kichik bo'limlarni kiritish orqali o'zgartirish mumkin. Masalan, operatsion vaziyatni tahlil qilish asosida voyaga yetmaganlar o'rtasida jinoyatchilikning oldini olish, ko'cha jinoyatlari va huquqbuzarliklarning oldini olish, tuman politsiyasi xodimlarining faoliyatini yaxshilash va boshqa ustuvor yo'nalishlar bo'yicha alohida bo'limlarni kiritish mumkin bo'lishi mumkin.

NATIJA

Rejaning aniq tadbirlari asosida shakllantiriladigan asosiy manbalar quyidagilar:

- 1) operatsion vaziyatni ob'ektiv tahlil qilish, uning prognozi va xizmatlar va bo'linmalar faoliyatini baholash natijasida kelib chiqadigan takliflar;
- 2) reja loyihasini muvofiqlashtirish bosqichida bo'lim va bo'lim rahbarlari tomonidan taqdim etilgan takliflar;
- 3) huquqni muhofaza qilish faoliyatini takomillashtirish masalalari bo'yicha yuqori darajadagi boshqaruv organlarining, shuningdek, ijro etuvchi hokimiyat organlarining normativ-huquqiy hujjatlarida mavjud bo'lgan ko'rsatmalar va tavsiyalar.

Asosiy tashkiliy tadbirlar rejasi loyihasi amalga oshiruvchi organlar bilan tasdiqlash jarayonidan o'tishi kerak, bu jarayonda zarur tuzatishlar kiritiladi. Ichki

ishlar vazirligi, Ichki ishlar vazirligining Bosh boshqarmalari va O'zbekiston Respublikasining ta'ris sub'ektlari uchun Ichki ishlar vazirligining boshqarmalarida yillik davr uchun rejalar tuziladi, tasdiqlanadi va amalga oshiruvchi organlarga yuboriladi. Hududiy organlar uchun O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi talablariga muvofiq ish rejasi tasdiqlanishi va rejalashtirish davri boshlanishidan kamida besh kun oldin amalga oshiruvchi organlarga yuborilishi kerak.

Bundan tashqari, hududiy ichki ishlar organlari va transportdagi ichki ishlar organlarining asosiy tashkiliy tadbirlar rejasiga tekshirishlar, nazorat va kompleks auditlar, shuningdek, uchrashuvlar, seminarlar va musobaqalar jadvallari ilova qilinadi. Ish rejasiga o'zgartirish va qo'shimchalar uni tasdiqlagan rahbar tomonidan kiritiladi.

Maxsus rejalashtirish huquqni muhofaza qilish sohasidagi muayyan muammolarni yuzaga kelishi bilan birga, oldindan belgilangan muddatlarga bog'liq bo'lmagan maxsus vazifalarni ham hal qilish uchun mo'ljallangan. Maxsus rejalar turlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- zaruratga qarab tuzilgan rejalar;
- xizmat ko'rsatish bo'yicha o'qitish tizimida tuzilgan tematik rejalar;
- favqulodda vaziyatlarda ichki ishlar organlarining harakatlari uchun mo'ljallangan standart rejalar.

Agar xizmat ko'rsatish hududida jamoat tartibini va jamoat xavfsizligini ta'minlash uchun kuch va resurslardan kompleks foydalanishni talab qiladigan maxsus tadbir o'tkazilayotgan bo'lsa, ichki ishlar idorasi tomonidan zaruratga qarab rejalar ishlab chiqilishi mumkin. Jamoat tartibini saqlash uchun mas'ul mansabdor shaxs odatda bunday rejalarini ishlab chiqish uchun mas'ul shaxs hisoblanadi. Ushbu rejalariga quyidagilar kiradi:

- turli tadbirlar paytida jamoat tartibini saqlash rejalarini,
- o'zaro ta'sir rejalarini va boshqalar.

Ushbu rejalarining umumiy formati tashkiliy harakatlar rejalariga o'xshaydi va rejani ishlab chiqish asoslarini taqdim etuvchi kirish bo'limini va amalga oshirilayotgan tadbirlarning xususiyatiga mos keladigan bo'lim nomlarini o'z ichiga

oladi. Amalga oshirish muddatlari va ushbu rejalarni amalga oshirish tartibi ichki ishlar organi rahbari tomonidan belgilanadi.

Xizmat ko'rsatishni o'qitish tizimida tuzilgan tematik rejalar Rossiya Ichki ishlar vazirligi buyrug'i talablari asosida va ularga muvofiq ishlab chiqiladi. Hududiy idoralarda ushbu rejalarni ishlab chiqish uchun mas'ul bo'lgan kadrlar bo'limlari (filiallar, guruhlar) kadrlar bilan ishlash uchun javobgardir.

Favqulodda vaziyatlarda ichki ishlar organlarining harakatlarini tartibga soluvchi namunaviy rejalar tabiiy, texnogen yoki ijtimoiy sharoitlarda jamoat xavfsizligi va jamoat tartibini ta'minlash uchun ishlab chiqilgan. Bunday rejalar har doim nafaqat hududiy idoraning, balki boshqa tayinlangan kuchlar va resurslardan ham tegishli muassasalar va tashkilotlar bilan muvofiqlashtirilgan holda kompleks foydalanishni nazarda tutadi. Favqulodda vaziyatlar tufayli operatsion vaziyat asta-sekin yomonlashgan taqdirda, ushbu rejalar kuchlar va resurslarni bosqichma-bosqich joylashtirishni, shuningdek, maxsus qo'mondonlik organlarini (va postlarini) tashkil etishni nazarda tutadi. Ularni kiritish tartibi va ichki ishlar organining harakatlari Rossiya Ichki ishlar vazirligining buyruqlari bilan tartibga solinadi. Favqulodda vaziyatlarda ichki ishlar organining harakatlari uchun mo'ljallangan namunaviy rejalar oldindan ishlab chiqiladi va tasdiqlanadi.

Shaxsiy rejalashtirish ichki ishlar organlarining butun faoliyatini rejalashtirish tizimining yakuniy elementidir. U xizmat va bo'lim xodimlarining kundalik ishini tashkil qilish uchun mo'ljallangan. Shaxsiy ish rejaları oldindan ko'rib bo'lmaydigan tadbirlar uchun vaqt ajratishi va ish kuni davomida bajarilishi kerak bo'lgan haqiqiy tadbirlarni o'z ichiga olishi kerak. Xodimlarning xizmat vazifalarini bajarish bo'yicha ish rejaları ichki ishlar organi rahbarining qarori bilan tuzilishi mumkin. Bu holda, rahbar xodimlarga shaxsiy ish rejalarini yuritish formati, rejalashtirilgan tadbirlarning amalga oshirilishini monitoring qilish usuli, rejalashtirilgan ishning mohiyati va boshqalar bo'yicha ko'rsatmalar berishi kerak.

Shaxsiy rejalashtirishni to'g'ri tashkil etish xodimning ish vaqtini kun davomida oqilona taqsimlash imkonini beradi. Shuning uchun shaxsiy ish rejalashtirish ilmiy ishni tashkil etishning shartlaridan biri va elementidir.

XULOSA

Tahlil natijalari ichki ishlar organlarida boshqaruv funksiyalari va rejalashtirish tizimi o'zaro uzviy bog'liq bo'lgan yagona boshqaruv mexanizmi sifatida faoliyat yuritishini ko'rsatdi. Boshqaruvning prognozlash, rejalashtirish, qaror qabul qilish va nazorat kabi asosiy funksiyalarini tizimli va muvofiqlashtirilgan holda amalga oshirish ichki ishlar organlari faoliyatining samaradorligini ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, amaldagi rejalashtirish tizimi normativ-huquqiy asosga ega bo'lib, u boshqaruvning barqarorligini ta'minlashga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, zamonaviy talablar nuqtai nazaridan ushbu tizimni takomillashtirish zarurati mavjud. Xususan, rejalashtirish jarayonida analitik yondashuvning yetarli darajada qo'llanilmasligi, prognozlash mexanizmlarining sust rivojlanganligi hamda hududiy xususiyatlarning to'liq hisobga olinmasligi tizim samaradorligini cheklovchi omillar sifatida namoyon bo'lmoqda.

Shu asosda, ichki ishlar organlarida rejalashtirish tizimini takomillashtirishning quyidagi ustuvor yo'nalishlari taklif etiladi:

- rejalashtirish jarayonlarini raqamlashtirish va avtomatlashtirish, yagona axborot tizimlarini joriy etish orqali boshqaruv qarorlarining tezkorligi va aniqligini oshirish;
- ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv (data-driven management) tamoyillarini keng joriy etish, operativ vaziyatni real vaqt rejimida tahlil qilish imkonini beruvchi analitik platformalarni rivojlantirish;
- zamonaviy prognozlash usullarini (statistik va modellashtirish yondashuvlari) boshqaruv amaliyotiga integratsiya qilish;
- rejalashtirishda hududiy differensial yondashuvni kuchaytirish, har bir hududning kriminogen holati va ijtimoiy xususiyatlarini chuqur tahlil qilish asosida individual rejalarni ishlab chiqish;
- boshqaruv xodimlarining analitik va strategik fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish, ularning malakasini muntazam oshirib borish;

Xulosa qilib aytganda, ichki ishlar organlarida boshqaruv funksiyalarini takomillashtirish va rejalashtirish tizimini modernizatsiya qilish nafaqat tashkiliy samaradorlikni oshiradi, balki jamoat xavfsizligini ta'minlash va

huquqbuzarliklarning oldini olish bo'yicha faoliyat natijadorligini sezilarli darajada kuchaytiradi. Mazkur yo'nalishda ilg'or boshqaruv yondashuvlarini joriy etish kelgusida tizimning barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ichki ishlar organlarining tashkiliy-shtab va yuridik ta'minlash faoliyati: Darslik / I. Ismailov, A.A. Sultonov, E.U. Azizov va boshq. – T.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2025. – 572 b.
2. Четвериков В.С. Количественные методы в управленческой деятельности органов внутренних дел. - М., 1986. С. 5-12.
3. Четвериков В.С. Методологические и организационно-правовые основы применения количественных методов в управленческой деятельности органов внутренних дел. -М.,1989 С.22-34.
4. Четвериков В.С., Четвериков В.В. Основы управления в органах внутренних дел: Учебное пособие. – М.: Новый Юрист, 1997. – 128с.
5. E.U. Azizov, & X.D. Sarabekov. (2025). Ichki ishlar organlarida ijro intizomini mustahkamlashning konstitutsiyaviy kafolatlari. «Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot» jurnali, 3(12), 22–27.
6. Aminboyev , S. ., & Sobirova , N. (2025). Ichki ishlar organlari sohaviy xizmatlar faoliyatini takomillashtirish yuzasidan baholash tizimini joriy qilinishi. Theoretical Aspects in the Formation of Pedagogical Sciences, 4(16), 158–162.
7. Sarabekov X.D. Ichki ishlar organlarining sektorlar faoliyatini tashkil etish metodikasi: O'quv-metodik qo'llanma / M.Z.Ziyodullaev, I.Ismailov, X.D.Sarabekov va boshq. – T.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2021. – 166 b.
8. Sarabekov X.D. Ichki ishlar organlarining sektorlardagi faoliyati: nazariy, huquqiy va amaliy jixatlari. Monografiya. – T.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2023. – 210 b.